

การศึกษาผลการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการอนุรักษ์
และพัฒนาการผลิตกระบือในจังหวัดนครพนม

A Study of Buffalo Performance of Farmers Participating in Conservation
and Development Project of Buffalo in Nakhon Phanom Province

อรรถพล อัครจันทร์¹ และ กมล มโนจันทร์²

Attthaphon Akkrajun¹ and Kamol Manokun²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจบางประการ สภาพการเลี้ยงกระบือ และการปฏิบัติได้ตามเงื่อนไขของโครงการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระบือในพื้นที่จังหวัดนครพนม โดยศึกษาจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการอนุรักษ์และพัฒนากระบือ จำนวน 166 คน ในพื้นที่ 10 อำเภอ ระหว่างเดือนมีนาคม – เมษายน 2561 ดำเนินการโดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมวิเคราะห์ทางสถิติ

ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 63.86 อายุเฉลี่ย 51.41 ปี สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 69.28 สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.69 คน อาชีพหลักเกษตรกร ร้อยละ 95.18 ใช้พื้นที่เลี้ยงกระบือเฉลี่ย 16.87 ไร่ มีรายได้จากการเลี้ยงกระบือเฉลี่ย 32,832 บาทต่อปี เป็นสมาชิกกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเข้าร่วมโครงการ ร้อยละ 84.34 ทุนเงิน ๓๖๘.๖๖ บาท โดยทุนเงินเฉลี่ยคนละ 102,272.73 บาท แม่กระบือที่ซื้อเข้าร่วมโครงการราคาเฉลี่ย 43,369.28 บาท

ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรมีวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือเพื่อผลิตลูกขายหรือขยายพันธุ์ จำนวนแรงงานที่ใช้เลี้ยงกระบือเฉลี่ย 2.06 คน มีกระบือเฉลี่ย 6.92 ตัว ไม่ได้คัดพ่อพันธุ์ไว้ใช้ทำพันธุ์ ร้อยละ 60.86 ไม่มีการทำเครื่องหมายสัตว์ ร้อยละ 82.53 มีพื้นที่ปลูกหญ้าเฉลี่ย 2.37 ไร่ สารอาหารสัตว์เฉลี่ย 3,024.42 กิโลกรัม ทุนเงิน ๓๖๘.๖๖ บาท เพื่อซื้อแม่กระบือ ร้อยละ 69.28

หลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรมีวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือเพื่อผลิตลูกขายหรือขยายพันธุ์ จำนวนแรงงานที่ใช้เลี้ยงกระบือเฉลี่ย 2.09 คน มีกระบือเฉลี่ย 9.25 ตัว คัดพ่อพันธุ์ไว้ใช้ทำพันธุ์ในฝูงร้อยละ 77.11 ทำเครื่องหมายสัตว์ร้อยละ 90.96 มีพื้นที่ปลูกหญ้าเฉลี่ย 2.45 ไร่ สารอาหารสัตว์เฉลี่ย 2,842.14 กิโลกรัม ทุนเงิน ๓๖๘.๖๖ บาท เพื่อซื้อแม่กระบือ คิดเป็นร้อยละ 99.40 เกษตรกรปฏิบัติตามเงื่อนไขและขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ อยู่ในระดับมาก คือ ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ด้านการปกป้องพันธุ์กระบือ ด้านการส่งเสริมปลูกพืชอาหารสัตว์ ด้านการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์ ด้านการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร ด้านการจัดซื้อแม่กระบือและค่าเลี้ยงดูลูกกระบือสัตว์

ทะเบียนวิชาการเลขที่ 61(2) – 0216(4) - 088

¹ สำนักงานปศุสัตว์เขต 4 อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40260

² สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดมุกดาหาร อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร 49000

คำสำคัญ : การเลี้ยงกระบือ ,จังหวัดนครพนม

Abstract

The purpose of this research were to study generality, social condition, economics, buffaloes husbandry and compliance with the conditions of Buffalo Production

Conservation and Development Project in Nakhon Phanom Province. The sample size were 166 farmers from 10 districts who participated in the Buffalo Production Conservation and Development Project during March to April 2018. The questionnaire and Interview schedule was constructed and used as tool for collected data. The statistics used were percentage, mean and standard deviation, minimum and maximum. Data analysis by using computer statistical software.

The research results were most of the farmers who participated in the project are males 63.86 percent, average ages are 51.41 years, graduated primary school 69.28 percent, average household member are 4.69 persons, main occupation is agriculture 95.18 percent, average buffalo husbandry area are 16.87 rais, average buffaloes husbandry income are 32,832 baht per year, membership of established group for participating the project 84.34 percent, loan from Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives (BAAC) 99.40 percent, average loan amount is 102,272.73 baht, average female-breeder buffaloes purchased to participated the project was priced at 43,369.28 baht.

Before participating the project, the objective was to raise buffaloes for production or selling calves, the average number of laborers used for buffaloes husbandry is 2.06 persons, A farmer owned the average of 6.92 buffaloes per household, none selected male-breeder buffaloes for breeding 60.86 percent, none imprinted buffaloes 82.53 percent, the average grass field was 2.37 rais, average spare animal feed of 3,024.42 kg., loan from BAAC for purchasing female-breeder buffaloes 69.28 percent.

After participating the project, the objective was to raise buffaloes for production or selling calves, the average number of laborers used for buffaloes husbandry is 2.09 persons, A farmer owned the average of 9.25 buffaloes per household, selected male-breeder buffaloes for breeding 77.11 percent, imprinted buffaloes 90.96 percent, the average grass field was 2.45 rais, average spare animal feed of 2,842.14 kg., loan from BAAC for purchasing female-breeder buffaloes 99.40 percent. The farmers are able to follow the conditions and procedures of the project, the average was at a high level included buffaloes health promotion, buffaloes breed conservation, forage crop production promotion, selection and breed improving, establishment of farmer group, purchasing of female-breeder buffaloes and calves nursing cost.

Keywords : Buffalo raising, Nakhon Phanom Province

บทนำ

กระบือเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่มีความสำคัญต่อเกษตรกรรายย่อยในชนบท กระบือเป็นสัตว์ที่เลี้ยงง่าย สามารถใช้ประโยชน์จากอาหารหยาบคุณภาพต่ำ เช่น หญ้าพื้นเมือง ฟางข้าว ได้ดี มีความต้านทานโรคสูง และมูลกระบือยังใช้เป็นปุ๋ยในไร่นาได้ เกษตรกรไทยเลี้ยงกระบือเพื่อเป็นแรงงานในภาคเกษตร ใช้มูลกระบือเป็นปุ๋ยในไร่นา และเป็นทรัพยากร เมื่อมีกระบือมากเกินไปจนความจำเป็นหรือมีความจำเป็นต้องการเงินก็สามารถจำหน่ายกระบือได้ด้วย อย่างไรก็ตาม พบว่ากระบือในประเทศไทยมีแนวโน้มปริมาณลดลงมาโดยตลอด ส่วนในจังหวัดนครพนมเมื่อปี 2555 มีกระบือจำนวน 64,751 ตัว แต่ในปี 2558 มีจำนวนกระบือลดลงเหลือ 51,288 ตัว จำนวนกระบือลดลงไปถึง 13,463 ตัว สาเหตุที่ทำให้กระบือของประเทศไทยลดลงมีหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถสรุปประเด็น ได้ ดังนี้ 1) การ

เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของเศรษฐกิจสังคมของประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน 2) ปริมาณความต้องการบริโภคเนื้อสูง 3) นโยบายและบริการจัดการในหน่วยงานภาครัฐ 4) ปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ ภาวะเปียบและพระราชบัญญัติในการคุ้มครองพันธุ์สัตว์ ควบคุมการฆ่าสัตว์ ราคากระบือมีชีวิตขายได้ราคาต่ำ และกระบือให้ผลผลิตต่ำ (ศูนย์สารสนเทศ กรมปศุสัตว์, 2558)

กรมปศุสัตว์จึงได้มีโครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระบือ เพื่อแก้ไขปัญหาจำนวนกระบือและผู้เลี้ยงของไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง รักษาปริมาณกระบือไม่ให้ลดลง พัฒนาการผลิตกระบือปรับแนวทางการเลี้ยงเพื่อรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งเสริมผลิตเชิงพาณิชย์เพื่อการบริโภคเนื้อ กำหนดเป้าหมายในการเพิ่มจำนวนกระบือให้กลับสู่ระดับเดิม คือมีประชากรกระบือเพศเมีย 1 ล้านตัว

ในปี 2558 นำร่องโครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระบือ เพิ่มจำนวนกระบือและการปกป้องแม่พันธุ์กระบือในระบบ โดยส่งเสริมให้รวมตัวจัดตั้งกลุ่มผลิตกระบือระดับหมู่บ้าน สนับสนุนการผลิตคัดเลือกและขยายพันธุ์ สนับสนุนแหล่งทุนอุดหนุนให้ความช่วยเหลือพัฒนาด้านพันธุ์สัตว์ กิจกรรมส่งเสริมพืชอาหารสัตว์ ส่งเสริมสุขภาพสัตว์ เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการ การคัดเลือกปรับปรุงพันธุ์ และการสร้างมูลค่าเพิ่ม อาหารสัตว์ สุขภาพสัตว์ การป้องกันโรคระบาด และองค์ความรู้ เพื่อเร่งรัดเกษตรกรเพิ่มการผลิตกระบือ ซึ่งเมื่อหมดระยะโครงการใน 5 ปี (พ.ศ. 2558-2562) จะสามารถเพิ่มจำนวนแม่กระบือ 45,250 ตัว หรือคิดเป็นร้อยละ 15 จากปี 2558 โดยในพื้นที่จังหวัดนครพนมมีกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 29 กลุ่ม 280 ราย ครอบคลุมพื้นที่ 10 อำเภอได้แก่ อำเภอศรีสงคราม นาหว้า บ้านแพง ธาตุพนม นาทม เมือง นาแก โพนสวรรค์ ท่าอุเทน และเรณูนคร (กรมปศุสัตว์, 2559.)

เนื่องจากเป็นโครงการที่มีงบประมาณจำนวนมาก ผู้ทำการศึกษาจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาผลการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระบือในจังหวัดนครพนมหลังจากที่ดำเนินโครงการมาแล้ว 3 ปี เพื่อเป็นการติดตามการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ อีกทั้งสามารถกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาการเลี้ยงกระบือ การใช้ประโยชน์จากกระบืออย่างยั่งยืน ตลอดจนการสร้างรายได้และความเข้มแข็งให้กับเกษตรกร และองค์กรเกษตรกรให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป,สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ,สภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ และผลการปฏิบัติได้ตามเงื่อนไขและขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ

กรอบแนวคิดของการศึกษา

การศึกษานี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดที่จะส่งเสริมและพัฒนาให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระบือประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพการเลี้ยงกระบือ โดยมุ่งทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจบางประการ ข้อมูลสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการของเกษตรกร สภาพการเลี้ยงกระบือก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ ผลการปฏิบัติได้ตามเงื่อนไขและขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา จะทำให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการนำไปปรับปรุงและใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแบบการดำเนินงานของโครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระบือ ภายใต้นโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ขอบเขตของการศึกษา

1. พื้นที่เป้าหมาย เป็นการศึกษาเฉพาะเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระบือภายใต้นโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในพื้นที่จังหวัดนครพนม จำนวน 10 อำเภอได้แก่ อำเภอศรีสงคราม นาหว้า บ้านแพง ธาตุพนม นาทม เมือง นาแก โพนสวรรค์ ท่าอุเทน และเรณูนคร โดยประชากรที่ทำการศึกษา จำนวน 280 ราย

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ประชากร ได้แก่ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระบือภายใต้ นโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในพื้นที่จังหวัดนครพนม จำนวน 280 ราย

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิต กระบือภายใต้ นโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในพื้นที่จังหวัดนครพนม จำนวน 166 ราย

3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ตัวแปรอิสระ ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อการปฏิบัติได้ตามเงื่อนไขและขั้นตอน การดำเนินงานของโครงการฯของเกษตรกร ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ลักษณะพื้นฐานทางสังคมและ เศรษฐกิจบางประการ สภาพการเลี้ยงกระบือ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลการปฏิบัติได้ตามเงื่อนไขและขั้นตอนการดำเนินงานของ โครงการฯ

เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือแบบสอบถามเกษตรกรที่สร้างขึ้นมาใช้ในการเก็บรวบรวม ข้อมูล ประกอบด้วยคำถามปลายเปิด และปลายปิด แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เกี่ยวกับสภาพ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป สภาพทางสังคม และเศรษฐกิจ ตอนที่ 2 เกี่ยวกับสภาพข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการเข้า ร่วมโครงการของเกษตรกร ตอนที่ 3 เกี่ยวกับสภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรก่อนและหลังที่เข้าร่วม โครงการฯ ตอนที่ 4 เกี่ยวกับผลการปฏิบัติได้ตามเงื่อนไขและขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งการวัดออกเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุดโดยจัดเรียงเนื้อหา ข้อ คำถาม ตามเงื่อนไขของโครงการ 6 ด้าน จำนวน 30 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการศึกษา ในระหว่างเดือนมีนาคม – เมษายน 2561 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการนัดวันเวลา เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการอนุรักษ์และพัฒนากระบือไว้ล่วงหน้า ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างและเพื่อให้ เกษตรกรกรอกข้อมูลในแบบสอบถามด้วยตนเอง ซึ่งมีเจ้าพนักงานสัตวบาล สัตวแพทย์ และพนักงาน ราชการประจำสำนักงานปศุสัตว์อำเภอ เป็นผู้ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษานี้ ผู้ศึกษานำข้อมูลทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่ และบันทึกคะแนนแต่ละ ข้อในรูปรหัสหลังจากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดไปวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปสำหรับการวิจัย ทางสังคมศาสตร์ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจบางประการ สภาพ การเลี้ยงกระบือ การปฏิบัติได้ตามหลักเกณฑ์ของโครงการ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการเลี้ยง กระบือ เชิงพรรณนา (Descriptive Method) เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไป สถิติที่ใช้ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ และ ค่าเฉลี่ย

สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาผลการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิต กระบือในพื้นที่จังหวัดนครพนม แบ่งออกเป็น 4 ตอน ตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) ข้อมูลสภาพพื้นฐาน ทั่วไป สภาพทางสังคม และเศรษฐกิจบางประการของเกษตรกร 2) ข้อมูลสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการเข้าร่วม โครงการของเกษตรกร 3) สภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรก่อนและหลังที่เข้าร่วมโครงการ 4) ผลการ ปฏิบัติได้ตามเงื่อนไขและขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของ เกษตรกร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ข้อมูลสภาพพื้นฐานทั่วไป สภาพทางสังคม และเศรษฐกิจบางประการของเกษตรกร

จากการศึกษาสภาพพื้นฐานทั่วไป สภาพทางสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกร พบว่าเกษตรกร ร้อยละ 63.86 เป็นเพศชาย ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 41-60 ปี อายุเฉลี่ย 51.41 ปี สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 69.28 สมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่มีจำนวน 4-6 คน คิดเป็นร้อยละ 74.10 สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.69 คน เกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 95.18 มีพื้นที่ใช้เลี้ยงกระบือ 11 ไร่ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 71.08 โดยใช้พื้นที่เลี้ยงกระบือ เฉลี่ย 16.87 ไร่ ประมาณครึ่งหนึ่งของเกษตรกรมีระยะเวลาในการเลี้ยงกระบือ 2-5 ปี คิดเป็นร้อยละ 56.02 มีระยะเวลาในการเลี้ยงกระบือเฉลี่ย 6.49 ปี มีรายได้จากการเลี้ยงกระบือในรอบปีที่ผ่านมา 20,001 บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 53.01 โดยมีรายได้ต่อปีเฉลี่ย 32,832 บาท

2. ข้อมูลสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการของเกษตรกร

จากการศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเข้าร่วมโครงการ คิดเป็นร้อยละ 84.34 กู้เงิน ธกส. คิดเป็นร้อยละ 99.40 โดยมีการกู้เงินเฉลี่ยคนละ 102,272.73 บาท ยังไม่ได้ส่งใช้หนี้เงินกู้ในการเลี้ยงกระบือ ร้อยละ 66.04 เกษตรกรมีการส่งเงินกู้ในการเลี้ยงกระบือเฉลี่ยคนละ 20,907.49 บาท แม้กระบือที่ซื้อเข้าร่วมโครงการอยู่ระหว่างราคา 40,001 – 50,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 57.83 โดยเฉลี่ยราคาต่อตัว 43,369.28 บาท เกษตรกรส่วนใหญ่ซื้อแม่กระบือที่ตั้งท้องหรือมีลูกติด คิดเป็นร้อยละ 87.95 เกษตรกรยังไม่ได้ขายกระบือที่เข้าร่วมโครงการ คิดเป็นร้อยละ 72.89

ข้อมูลสภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ

สภาพการเลี้ยงกระบือทั่วไป

จากการศึกษาสภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการของเกษตรกร พบว่า ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการวัตถุประสงค์การเลี้ยงกระบือส่วนใหญ่เพื่อผลิตลูกขายหรือขยายพันธุ์ จำนวนแรงงานที่ใช้เลี้ยงกระบือก่อนเข้าร่วมโครงการ เฉลี่ย 2.06 คน หลังเข้าร่วมโครงการ เฉลี่ย 2.09 คน ตนเองเลี้ยงกระบือทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ คิดเป็นร้อยละ 89.76 เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับการฝึกอบรมก่อนเข้าร่วมโครงการ คิดเป็นร้อยละ 63.86 โดยเฉลี่ยเข้ารับการฝึกอบรม 1.90 ครั้ง หลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรเกือบทั้งหมดได้รับการฝึกอบรม คิดเป็นร้อยละ 99.40 โดยเฉลี่ยเข้ารับการฝึกอบรมคนละ 2.75 ครั้ง

การปรับปรุงพันธุ์กระบือของเกษตรกร

จากการศึกษาการปรับปรุงพันธุ์ของเกษตรกร พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรมีกระบือเฉลี่ย 6.92 ตัว แยกเป็นจำนวนพ่อพันธุ์เฉลี่ย 1.37 ตัว แม่พันธุ์เฉลี่ย 3.42 ตัว และลูกกระบือเฉลี่ย 3.21 ตัว หลังเข้าร่วมโครงการมีกระบือเฉลี่ย 9.25 ตัว แยกเป็นพ่อพันธุ์เฉลี่ย 1.21 ตัว แม่พันธุ์เฉลี่ย 4.74 ตัว และลูกกระบือเฉลี่ย 3.99 ตัว การผสมพันธุ์กระบือก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้พ่อพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 55.42 หลังเข้าร่วมโครงการใช้ทั้ง 2 วิธี คิดเป็นร้อยละ 66.27 ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรไม่มีคัดพ่อพันธุ์ไว้ใช้ทำพันธุ์ในฝูง คิดเป็นร้อยละ 60.86 หลังเข้าร่วมโครงการมีคัดพ่อพันธุ์ไว้ใช้ทำพันธุ์ในฝูง คิดเป็นร้อยละ 77.11

การจัดการเลี้ยงดูกระบือของเกษตรกร

จากการศึกษาการจัดการเลี้ยงดูกระบือของเกษตรกร พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรส่วนใหญ่มีคอกเลี้ยงกระบือ คิดเป็นร้อยละ 95.78 ลักษณะคอกแยกอยู่ต่างหากกับบ้าน คิดเป็นร้อยละ 68.07 มีแหล่งน้ำในการเลี้ยงกระบือ คิดเป็นร้อยละ 96.39 และไม่มีการทำเครื่องหมายสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 82.53 หลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรส่วนใหญ่มีคอกเลี้ยงกระบือ คิดเป็นร้อยละ 98.80 ลักษณะคอกแยกอยู่ต่างหากกับบ้าน คิดเป็นร้อยละ 68.07 มีแหล่งน้ำในการเลี้ยงกระบือ คิดเป็นร้อยละ 97.59 และมีการทำเครื่องหมายสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 90.96

การจัดการด้านอาหารกระป๋องของเกษตรกร

จากการศึกษาการจัดการด้านอาหารกระป๋องของเกษตรกร พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรส่วนใหญ่มีการปลูกพืชอาหารสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 60.84 มีพื้นที่ปลูกหญ้าเฉลี่ย 2.37 ไร่ มีการสำรอง/ถนอมพืชอาหารสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 53.01 จำนวนที่สำรองเฉลี่ย 3,024.42 กิโลกรัม ไม่มีการใช้อาหารชั้นในการเลี้ยงกระบือ คิดเป็นร้อยละ 84.34 และมีการใช้แร่ธาตุอาหารเสริมในการเลี้ยงกระบือ คิดเป็นร้อยละ 51.81 หลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรส่วนใหญ่มีการปลูกพืชอาหารสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 98.80 มีพื้นที่ปลูกหญ้าเฉลี่ย 2.45 ไร่ มีการสำรอง/ถนอมพืชอาหารสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 86.14 จำนวนที่สำรองเฉลี่ย 2,842.14 กิโลกรัม ไม่มีการใช้อาหารชั้นในการเลี้ยงกระบือ คิดเป็นร้อยละ 61.45 และมีการใช้แร่ธาตุอาหารเสริมในการเลี้ยงกระบือ คิดเป็นร้อยละ 81.33

การจัดการด้านสุขภาพกระบือของเกษตรกร

จากการศึกษาการจัดการด้านสุขภาพกระบือของเกษตรกร พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรส่วนใหญ่เคยรับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคกระบือจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 90.96 มีการถ่ายพยาธิ คิดเป็นร้อยละ 75.30 ส่วนใหญ่อาสาปศุสัตว์จะเป็นผู้ที่ทำการรักษาเมื่อกระบือป่วย คิดเป็นร้อยละ 75.30 และไม่ใช่สมุนไพรในการเลี้ยงกระบือ คิดเป็นร้อยละ 75.90 หลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรส่วนใหญ่เคยรับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคกระบือจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 96.99 มีการถ่ายพยาธิ คิดเป็นร้อยละ 95.78 ส่วนใหญ่อาสาปศุสัตว์จะเป็นผู้ที่ทำการรักษาเมื่อกระบือป่วย คิดเป็นร้อยละ 80.72 และไม่ใช่สมุนไพรในการเลี้ยงกระบือ คิดเป็นร้อยละ 62.65

การเข้าถึงแหล่งเงินทุนของเกษตรกร

จากการศึกษาการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของเกษตรกร พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการ เกษตรกรส่วนใหญ่เคยมีการกู้เงิน ธกส. เพื่อซื้อแม่กระบือ คิดเป็นร้อยละ 69.28 และหลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรเกือบทั้งหมดมีการกู้เงิน ธกส. เพื่อซื้อแม่กระบือ คิดเป็นร้อยละ 99.40 รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 9

ผลการปฏิบัติได้ตามเงื่อนไขและขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกร

การปฏิบัติได้ตามเงื่อนไขและขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการของเกษตรกร

จากการศึกษาการปฏิบัติได้ตามเงื่อนไขและขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ พบว่า ค่าเฉลี่ยเกษตรกรปฏิบัติได้ในระดับมาก (เฉลี่ย 3.72) ระดับการปฏิบัติได้ของเกษตรกรต่อการปฏิบัติตามเงื่อนไขและขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ จำนวน 6 ด้าน มีดังนี้

1. ด้านการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร พบว่า เกษตรกรปฏิบัติได้ในระดับมาก (เฉลี่ย 3.51) เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าเงื่อนไขจำนวนสมาชิกไม่เกิน 10 คน กลุ่มต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล และกลุ่มต้องมีการประชุมสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ ปฏิบัติได้ระดับมาก (เฉลี่ย 3.87, 3.86, และ 3.77 ตามลำดับ) ส่วนการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม และเงื่อนไขกลุ่มต้องจัดทำแผนธุรกิจ ปฏิบัติได้ระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.19 และ 2.89 ตามลำดับ)

2. ด้านการจัดซื้อแม่กระบือและค่าเลี้ยงดูลูกกระบือ พบว่า เกษตรกรปฏิบัติได้ในระดับมาก (เฉลี่ย 3.18) ส่วนใหญ่เห็นว่าเงื่อนไขลูกกระบือเพศผู้สามารถกู้เงินได้ไม่เกินตัวละ 5,000 บาท ลูกกระบือเพศเมียสามารถกู้เงินได้ไม่เกินตัวละ 10,000 บาท และราคาซื้อแม่กระบือตัวละไม่เกิน 50,000 บาท ปฏิบัติได้ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 2.98, 2.96 และ 2.87 ตามลำดับ) ส่วนเกษตรกรเลี้ยงแม่กระบือไม่เกิน 5 แม่ และเงื่อนไขคุณลักษณะของแม่กระบือ (Specification) ปฏิบัติได้ในระดับมาก (เฉลี่ย 3.59 และ 3.50 ตามลำดับ)

3. ด้านการส่งเสริมปลูกพืชอาหารสัตว์ พบว่า เกษตรกรปฏิบัติได้ในระดับมาก (เฉลี่ย 3.93) เกษตรกรเห็นว่าเงื่อนไขการให้ความรู้ในการปลูกพืชอาหารสัตว์ ปฏิบัติได้ในระดับมากที่สุด (เฉลี่ย 4.27) ส่วนใหญ่เห็นว่า การสนับสนุนพันธุ์พืชอาหารสัตว์ มีการปลูกพืชอาหารสัตว์ที่เหมาะสมด้วยระบบ

ประหยัดน้ำ มีการปลูกพืชอาหารสัตว์เฉลี่ยรายละ 1 ไร่ และสนับสนุนงบประมาณปลูกพืชอาหารสัตว์ไร่ละ 10,000 บาท ปฏิบัติได้ในระดับมาก (เฉลี่ย 4.08, 3.83, 3.3.80 และ 3.69 ตามลำดับ)

4. ด้านการส่งเสริมสุขภาพสัตว์ พบว่า เกษตรกรปฏิบัติได้ระดับมาก (เฉลี่ย 4.07) เจื่อนไขและขั้นตอนการดำเนินงานการประชาสัมพันธ์และให้ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพ และมีการสุ่มตรวจโรคปากและเท้าเปื่อย ปฏิบัติได้ในระดับมากที่สุด (เฉลี่ย 4.42 และ 4.31 ตามลำดับ) ส่วนใหญ่เห็นว่าเจื่อนไขมีการฉีดวัคซีนป้องกันโรค มีการถ่ายพยาธิในแม่กระบือและลูกกระบือเกิดใหม่ และมีการทดสอบโรคทูเบอร์คูโลซิส ปฏิบัติได้ในระดับมาก (เฉลี่ย 4.10, 3.80 และ 3.72 ตามลำดับ)

5. ด้านการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์ พบว่า เกษตรกรปฏิบัติได้ระดับมาก (เฉลี่ย 3.69) เกษตรกรเห็นว่าเจื่อนไขและขั้นตอนการดำเนินงานการให้ความรู้ด้านการปรับปรุงพันธุ์ การมีพ่อพันธุ์ประจำกลุ่ม ค่าตอบแทนการดูแลกระบือพ่อพันธุ์ ปีละ 5,000 บาท การให้บริการผสมเทียม และการตรวจท้อง และติดตามลูกเกิด ปฏิบัติได้ในระดับมาก (เฉลี่ย 4.22, 3.80, 3.76, 3.63, และ 3.05 ตามลำดับ)

6. ด้านการปกป้องพันธุ์กระบือ พบว่า เกษตรกรปฏิบัติได้ในระดับมาก (เฉลี่ย 3.99) เจื่อนไขและขั้นตอนการดำเนินงานการส่งเสริมอนุรักษ์กระบือ การห้ามส่งกระบือเพศเมียออกนอกประเทศ และการเข้มงวดในการเคลื่อนย้ายกระบือ ปฏิบัติได้ในระดับมากที่สุด (เฉลี่ย 4.46, 4.44 และ 4.27 ตามลำดับ) ส่วนความคิดเห็นว่าเจื่อนไขและขั้นตอนการดำเนินงานการขึ้นทะเบียนกระบือที่เข้าร่วมโครงการ ปฏิบัติได้ในระดับมาก (เฉลี่ย 3.74) และเจื่อนไขการติดเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ (การฝังไมโครชิพ) ปฏิบัติได้ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.05)

การอภิปรายผล

1. ข้อมูลสภาพพื้นฐานทั่วไป สภาพทางสังคม และเศรษฐกิจบางประการของเกษตรกร

จากการศึกษาสภาพพื้นฐานทั่วไป สภาพทางสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกร พบว่า ใกล้เคียงกับการศึกษาของ จำนงค์ จังอินทร์ และคณะ (2551) ที่ได้ศึกษาสภาพการเลี้ยงกระบือและการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์หนองบัวแดง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่อายุเฉลี่ย อยู่ระหว่าง 41-60 ปี ส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา ทำนาเป็นอาชีพหลัก ประดิษฐ์ ไชยพันขวา และคณะ (2552) ที่ได้ศึกษาสภาพการเลี้ยงกระบือและความพึงพอใจของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในจังหวัดสระบุรี พบว่า เกษตรกรที่ตอบคำถามร้อยละ 60.8 เป็นเพศชาย ส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 41-50 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาของ อิทธิพัทธ์และคณะ (2557) ที่ได้ศึกษาการศึกษาสภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในจังหวัดมุกดาหาร พบว่า มีรายได้จากการเลี้ยงกระบือในรอบปีที่ผ่านมาเฉลี่ย 6,977 บาท

2. ข้อมูลสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการของเกษตรกร

จากการศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการของเกษตรกร จะเห็นได้ว่ามีเกษตรกรที่ซื้อแม่กระบือสาวเข้าร่วมโครงการ ร้อยละ 12.05 ซึ่งไม่เป็นตามเจื่อนไขของโครงการ ทำให้เกษตรกรต้องใช้เวลาในการเลี้ยงกระบือนานขึ้น ส่งผลทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของการชำระเงินคืน ธกส. ในอนาคต โดยมีสาเหตุจากในช่วงที่ดำเนินการซื้อกระบือแม่พันธุ์ตั้งท้องหรือลูกติดเข้าร่วมโครงการในพื้นที่จังหวัดนครพนม มีราคาที่สูงและจำนวนน้อย แต่เจื่อนไขราคากระบือที่ต้องซื้อไม่เกิน 40,000 บาท ทำให้เกษตรกรซื้อกระบือสาวแทน

ข้อมูลสภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ

สภาพการเลี้ยงกระบือทั่วไปการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการของเกษตรกร พบว่า สอดคล้องกับ สว่าง อังกูโร และคณะ (2550) ได้ศึกษาสภาพการเลี้ยงกระบือและทัศนคติของเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง พบว่า แรงงานที่ใช้ในการเลี้ยงกระบือ เฉลี่ย 2.14 คน ส่วนใหญ่เลี้ยงกระบือด้วยตัวเอง ใกล้เคียงกับการศึกษาของ อิทธิพัทธ์ จำรัสบุญหิรัญ และคณะ (2557) ได้ศึกษาสภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในจังหวัดมุกดาหาร พบว่า แรงงานที่

ใช้ในการเลี้ยงกระบือ 1-2 คน ส่วนใหญ่เลี้ยงกระบือด้วยตนเอง ร้อยละ 65.51 และการเข้าร่วมฝึกอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงกระบือ พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 62.57 เกษตรกรเคยเข้าร่วมฝึกอบรมความรู้เพื่อนำไปใช้ในการเลี้ยงกระบือจากหน่วยงานของรัฐ

การปรับปรุงพันธุ์กระบือของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรใช้วิธีผสมพันธุ์กระบือโดยวิธีผสมเทียมจำนวนน้อย เนื่องจากกระบือแสดงอาการเป็นสัดในลักษณะไม่ชัดเจน หรือเป็นสัดเงียบ (silent heat) ทำให้ยากต่อการสังเกตการเป็นสัด เกษตรกรจึงนิยมใช้การผสมพันธุ์โดยใช้กระบือพ่อพันธุ์ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเกษตรกรได้เข้าร่วมการฝึกอบรมมีความรู้ด้านการปรับปรุงพันธุ์ จึงรู้วิธีการคัดเลือกกระบือไว้ทำพ่อพันธุ์ และมีแรงงานเลี้ยงกระบือเพียงพอ แต่เกษตรกรส่วนน้อย (ร้อยละ 22.89) ไม่มีการคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ไว้ใช้ทำพันธุ์ ทำให้กระบือมีคุณภาพลดลง ดังนั้นเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์จะต้องเร่งให้คำแนะนำ ให้แก่เกษตรกรมีความรู้ รู้จักการคัดเลือกกระบือที่มีลักษณะที่ดีไว้ทำพันธุ์เพื่อขยายต่อไป สอดคล้องกับการศึกษาของ จ้างงค์ จังอินทร์ และคณะ (2551) ที่ทำการศึกษาสภาพการเลี้ยงกระบือและการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์หนองบัวแดง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า กระบือของเกษตรกรมีการผสมพันธุ์ร้อยละ 42 โดยใช้พ่อพันธุ์รับจ้าง

การจัดการเลี้ยงดูกระบือของเกษตรกร พบว่า สอดคล้องกับอิทธิพัทธ์ จำรัสบุญศิริ และคณะ (2557) ได้ทำการศึกษาศาภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในจังหวัดมุกดาหาร พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในจังหวัดมุกดาหาร ส่วนใหญ่มีคอกขังกระบือ โดยแยกจากบ้านพัก และมีแหล่งน้ำเลี้ยงกระบือ ซึ่งมีความสำคัญสำหรับการเลี้ยงกระบือเป็นอย่างมาก ส่วนการทำเครื่องหมายสัตว์ ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ทำ (ร้อยละ 82.53) และหลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรส่วนใหญ่มีการทำเครื่องหมาย (ร้อยละ 90.96) เนื่องจากเป็นข้อกำหนดของโครงการที่จะต้องให้กระบือทุกตัว ต้องทำเครื่องหมายโดยฝังไมโครชิพ

การจัดการด้านอาหารกระบือของเกษตรกร จะเห็นได้ว่าหลังจากที่เกษตรกรเข้าร่วมโครงการมีสารอาหารสัตว์ลดลง เนื่องจากเกษตรกรได้มีการปลูกหญ้าเพิ่มขึ้น โดยชนิดหญ้าที่ปลูก คือ เนเปียร์ แพงโกล่า รุซซี่ และกินนีสีม่วง ส่วนการใช้อาหารข้นในการเลี้ยงกระบือจะเห็นได้ว่าเกษตรกรใช้อาหารข้นในการเลี้ยงกระบือจำนวนน้อยมาก เนื่องจากเป็นรูปแบบการเลี้ยงกระบือที่เกษตรกรเคยปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยให้กินแต่หญ้าและฟางข้าว ซึ่งมีความเข้าใจว่าเพียงพอต่อความต้องการของกระบือแล้ว เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจ และที่สำคัญต้องลงทุนจ่ายเงินค่าอาหารข้นเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ใช้อาหารข้น สอดคล้องกับ อิทธิพัทธ์ จำรัสบุญศิริ และคณะ(2557) ได้ทำการศึกษาศาภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในจังหวัดมุกดาหาร พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในจังหวัดมุกดาหาร ส่วนใหญ่ร้อยละ 80.75 มีการสำรองเสบียงสัตว์ (ฟางข้าว) มีการให้อาหารข้นและแร่ธาตุเสริมเพียง ร้อยละ 15.78 และ 52.94 ตามลำดับ

การจัดการด้านสุขภาพกระบือของเกษตรกร จะเห็นได้ว่าการได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคกระบือจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ มีเกษตรกรบางส่วนที่ไม่ได้นำกระบือไปรับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดเนื่องจากกระบือที่เลี้ยงอยู่ห่างไกลจากจุดบริการ เกษตรกรเกรงว่าเมื่อฉีดวัคซีนแก่สัตว์ตัวเองแล้วสัตว์จะแพ้วัคซีน หรือไม่ทราบข้อมูลข่าวสาร ซึ่งโปรแกรมการฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดในกระบือทั้งหมดนั้น ส่วนราชการเท่านั้นเป็นผู้ดำเนินการให้ ดังนั้นหากส่วนราชการที่รับผิดชอบในท้องที่ไม่มีโปรแกรมการทำวัคซีนที่เป็นระบบและรัดกุมแล้ว ปัญหาเรื่องโรคระบาดในกระบืออาจเกิดขึ้นได้ ด้านการถ่ายพยาธิกระบือเกษตรกรจำนวนมากมีการถ่ายพยาธิกระบือหรือซื้อยาถ่ายพยาธิมาถ่ายเอง เนื่องจากเกษตรกรมองเห็นความสำคัญถึงปัญหาด้านสุขภาพสัตว์

ด้านการรักษากระบือป่วย ส่วนใหญ่อาสาปศุสัตว์เป็นผู้รักษากระบือป่วย เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์มีจำนวนน้อย และที่ผ่านมามีการสร้างอาสาปศุสัตว์ครอบคลุมเกือบทุกหมู่บ้านก่อน อีกทั้งอาสาปศุสัตว์เป็นคนในพื้นที่ ทำให้เกษตรกรมีความสะดวกในการติดต่อให้ปศุสัตว์ที่ป่วย ส่วนสาเหตุที่

เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ใช้สมุนไพรในการเลี้ยงกระบือ เนื่องจากเกษตรกรไม่มีความรู้เรื่องสรรพคุณ และ บางส่วนมีความเห็นว่าการใช้สมุนไพรมีความยุ่งยากและเห็นผลช้ากว่าการใช้ยาแผนปัจจุบัน ผลการศึกษา ครั้งนี้สอดคล้องกับ จำนงค์ จังอินทร์ และคณะ (2551) ที่ศึกษาการเลี้ยงกระบือและการมีส่วนร่วมของ เกษตรกรในกิจกรรมกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์หนองบัวดง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การดูแลสุขภาพกระบือ ร้อยละ 98 นำกระบือมาฉีดวัคซีน ซึ่งร้อยละ 88 ฉีดทุกตัว การถ่ายพยาธิร้อยละ 88 เคยถ่ายพยาธิ โดย ร้อยละ 66 ซึ่เองตามท้องตลาด เกษตรกรส่วนมากร้อยละ 70 ให้อาสา ปศุสัตว์รักษาและใกล้เคียงกับ ประดิษฐ์ ไชยหันขวา และคณะ (2552) ได้ศึกษาสภาพการเลี้ยงกระบือและความพึงพอใจของเกษตรกรที่ เลี้ยงกระบือในจังหวัดสระบุรี พบว่า การป้องกันและการรักษาโรคนั้น กระบือของเกษตรกรได้รับการถ่าย พยาธิและฉีดวัคซีนป้องกันโรคจากเจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์ การรักษากระบือป่วย ส่วนใหญ่ให้เจ้าหน้าที่ ของกรมปศุสัตว์รักษา (ร้อยละ 70.4) เกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือมีเพียงร้อยละ 15.5 เท่านั้นที่ใช้สมุนไพรถ่าย พยาธิกระบือ

การเข้าถึงแหล่งเงินทุนของเกษตรกร จะเห็นได้ว่าเกษตรกรเกือบทั้งหมดที่เข้าร่วมโครงการจะกู้ เงินจาก ธกส. เนื่องจากมีอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ มีระยะเวลาผ่อนชำระที่นาน ส่วนที่ไม่ได้กู้เงิน เนื่องมาจาก เกษตรกรขอเข้าร่วมโครงการเพื่อต้องการการสนับสนุนปัจจัยอย่างอื่น เช่น พันธุ์หญ้า ความรู้ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

ผลการศึกษาทำให้ทราบข้อมูลที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติของเกษตรกรและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการดำเนินงาน เพื่อให้โครงการอนุรักษ์และ พัฒนาการผลิตกระบือประสบผลสำเร็จโดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1.1 เจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์ควรให้ความสำคัญในการบริหารจัดการกลุ่ม เพื่อให้กลุ่ม เป็นกลไกในการขับเคลื่อนสมาชิกในการประกอบอาชีพการเลี้ยงกระบือให้ประสบผลสำเร็จ และควรให้ ความรู้หรือแนวทางในการวางแผนการพัฒนา กลุ่ม เช่น การจัดทำแผนธุรกิจ การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม เป็นต้น

1.2 เจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ควรส่งเสริมเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ ปลูกพืชอาหารสัตว์ที่มี คุณค่าทางอาหาร ให้ผลผลิตสูง และปลูกพืชที่ใช้เป็นวัตถุดิบอาหารสัตว์เพิ่มขึ้น เช่น มันสำปะหลัง เพื่อนำ ใบและหัวมันสำปะหลัง ไปใช้เป็นวัตถุดิบอาหารสัตว์ลดต้นทุนการผลิต รวมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับด้าน อาหารชั้น อาหารเสริม วิตามิน และแร่ธาตุ ที่มีความจำเป็นต่อกระบือ ซึ่งจะส่งผลทำให้กระบือมีความ สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

1.3 ในการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์กระบือ เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ควรส่งเสริมให้มีความสำคัญ แนะนำให้เกษตรกรคัดเลือกกระบือที่มีลักษณะการเจริญเติบโตดี ตรงตามสายพันธุ์ มีขนาดใหญ่ และ น้ำหนักมาก สำหรับใช้เป็นพ่อแม่พันธุ์ในฝูง ต่อไป

1.4 ควรมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้แก่เกษตรกร เพื่อเสริมสร้างความพร้อม ความ เข้มแข็งให้แก่เกษตรกร ร่วมพัฒนาการเลี้ยงกระบือ และนำภูมิปัญญาพื้นบ้าน เช่น การดูแลสุขภาพกระบือ โดยใช้สมุนไพร ประเพณีการสู่วัณูกระบือ กลับมาใช้เลี้ยงกระบือในปัจจุบัน

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร

2.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร

เอกสารอ้างอิง

กรมปศุสัตว์. 2547. โครงการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงกระบืออย่างยั่งยืน. กรมปศุสัตว์ กระทรวง เกษตรและสหกรณ์. (เอกสารเย็บเล่ม) 18 หน้า.

- กรมปศุสัตว์. 2559. โครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระบือ ภายใต้นโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (เอกสารเย็บเล่ม) 51 หน้า.
- กิตติ กุบแก้ว. 2553. ภูมิปัญญาการคัดเลือกควาย. พิมพ์ครั้งที่ 1 (2553). ศูนย์ปศุสัตว์อินทรีย์ กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. หน้า 17-18
- จินตนา อินทรมงคล และสุพรชัย ฟารี. 2552. ภูมิปัญญาไทย การจัดการเลี้ยงกระบือปลัก. หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ด้านการเกษตร เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. ศูนย์ปศุสัตว์อินทรีย์ สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์. หน้า 3-4. (สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2559). แหล่งที่มา : URL : <http://agebook.lib.ku.ac.th/index.php/component/content/article/76-org-13/122-2010-013-0008>
- จำนงค์ จังอินทร์ และ สุพิน นองมัน. 2551. ศึกษาสภาพการเลี้ยงกระบือและการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ในกิจกรรมกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์หนองบัวแดง จังหวัดศรีสะเกษ. ผลงานวิชาการ สำนักส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์ กรมปศุสัตว์. สืบค้นจาก :<http://www.dld.go.th/transfer/th/index.php?> วันที่เข้า : 25 พฤษภาคม 2560.
- นิกร สางห้วยไพร สุวิษ บัญโปร่ง ประภัสสร วุฒิปราณี และพิจิตรา เดชสูงเนิน. 2556. คู่มือการเลี้ยงกระบือไทย. สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. หน้า 4-7
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ. 2540. เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหิดล. จังหวัดนครปฐม. 286 หน้า.
- บุญชม ศรีสะอาด. 2532. วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประดิษฐ์ ไชยหันขวา และ สุวิษ บัญโปร่ง. 2552. การศึกษาสภาพการเลี้ยงกระบือและความพึงพอใจของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในจังหวัดสระบุรี. เอกสารวิชาการ สำนักส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- พงษ์รัตน์ ทวีวัฒน์. 2536. วิธีการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์และสังคม. พিংเกอร์ปรีนแอนดิมิเดีย. กรุงเทพมหานคร. 303 หน้า.
- ยุทธ ไกยวรรณ. 2550. การสร้างเครื่องมือวิจัย. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ,
- วิรัช คุมคะจันทร์. 2535. หลักการส่งเสริมการเกษตร. ที.พี. พรินท์. กรุงเทพมหานคร. 204 หน้า
- ศักดิ์กา สุขาภิรมย์. 2547. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการทำไร่นาสวนผสมของเกษตรกรในจังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาส่งเสริมการเกษตร. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 107 หน้า.
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมปศุสัตว์. 2558. สถิติข้อมูลการปศุสัตว์ ปี 2558. กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. สืบค้นจาก : <http://ict.dld.go.th/th2/index.php/th/report-thailand-livestock>. วันที่เข้า : 26 พฤษภาคม 2560.
- สงวน สิทธิเลิศอรุณ ทศนีย์ ทั้งเทศ และ สุรินทร์ เพยกวิน. 2522. สถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์. ภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 482 หน้า.
- สว่าง อังกูโร ศรณรงค์ ศุภขวลิต มานพ กนกศิลป์ และ พินิจ ศรีเจริญ. 2550. การศึกษาสภาพการเลี้ยงกระบือและทัศนคติของเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. เอกสารวิชาการ สำนักส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2546. ระเบียบวิธีการวิจัยสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 12, บริษัทเฟื่องฟ้า พรินต์ติ้ง. กรุงเทพฯ.
- เสกสรร วัฒนพงษ์. 2542. ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการประสานงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจทางหลวงกับ

เจ้าหน้าที่ตำรวจภูธรในเขตพื้นที่ทางหลวง หมายเลข 34 (บางนา-บางปะกง) กรุงเทพฯ. วชิราภรณ์
ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิตสาขารัฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 102 หน้า.
อิทธิพัทธ์ จำรัสบุญหิรัญ และอรุณพล อัครจันทร์.2557.การศึกษาสภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรใน
จังหวัดมุกดาหาร.เอกสารวิชาการ สำนักงานปศุสัตว์เขต 4 กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์
